ЧУВАЈМО НАШЕ КУЛТУРНО ДОБРО

OSCE Organization for Security and Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

CPKU
Centar protiv krijumčarenja umjetninama
Center against Trafficking in Works of Art

Културно добро

Културна баштина омогућава нам да боље разумијемо прошлост те да на тај начин стварамо чврсто полазиште за заједничку будућност. Културна баштина је дио наших живота и друштва. Окружује нас у градовима у којима боравимо, доживљавамо је непосредно у крајолицима, у сусретима са разноврсним архитектонским остварењима, археолошким копненим, као и подводним, налазиштима. Њу не чине само књижевност, умјетност и умјетнички предмети, већ и традиционално знање и умијеће, занати које учимо, приче које причамо, храна коју једемо, музика коју слушамо и филмови које гледамо. Културна баштина окупља заједнице и гради заједничко разумијевање мјеста у којем живимо.

Када говоримо о појму културне баштине, грађани треба да разумију да постоји доста случајева гдје појединци у своме власништву посједују неке важне предмете који представљају идентитет народа који живе на тим просторима. Чувајући приватно, као и јавно, ми се одговорно понашамо према генерацијама које ће доћи иза нас.

Културна баштина, културно наслијеђе или културно добро, подразумијева добра која су наслијеђена од претходних генерација или која настају у садашњости, а имају специфичну вриједност за људе и треба да буду сачувана за будуће генерације. Ова добра најчешће су под режимом заштите, имају симболички значај у свијести људи, а са економске стране представљају туристички потенцијал. Културна баштина утиче на идентитет одређеног насеља, региона или државе, а када су у питању објекти свјетске баштине, они имају посебну вриједност за цјелокупно човјечанство. Културна баштина се дијели на материјалну и нематеријалну.

У материјалну културну баштину спадају:

- изузетне грађевине (сакралне или свјетовне),
- споменици,
- материјална умјетничка дјела.

У нематеријалну културну баштину спадају:

- нематеријална умјетничка дјела (музика),
- усмена предања,
- начин живота, традиција.

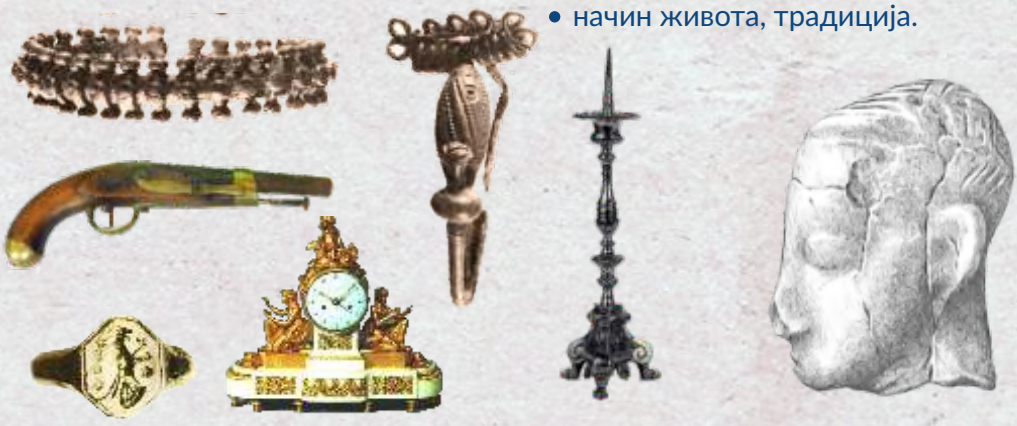

Много пута су појединци приликом обрађивања земље или извођења грађевинских радова наишли на предмете који су, због своје форме и материјала од којих су израђени, указивали на то да су настали у прошлости те су те појаве пријављене надлежној установи у области културе (музеј, завод и сл.), чиме су подстакли стручна истраживања која су довела до значајних открића у области археологије.

Угроженост културне баштине

Културна баштина у Босни и Херцеговини је угрожена на неколико различитих нивоа. На првом мјесту се ради о штети која је настала приликом ратних дејстава. У периоду који је услиједио је настављено са крађом и илегалном трговином умјетнинама и покретним културним добрима, те су у истој мјери оштећене и јавне колекције (музеји, галерије, археолошки локалитети и сл.), али и приватни колекционари (најчешће дјела ликовне умјетности – слике и скулптуре).

Подаци о несталим умјетнинама и културним добрима су, нажалост, још увијек мањи од стварних. Сазнања о крађама умјетнина и културних добара често су нередовна, непрецизна и непотпуна. Бројне, сасвим случајно и с великим временским размаком откривене крађе упућују на то да осим пријављених крађа постоји и већи број оних за које власници или институције које се брину о умјетнинама нису ни знале да су почињене или нису жељеле да пријаве крађу како њихова небрига не би била јавно обзнањена. Ови случајеви се најчешће догађају у архивима, библиотекама, фундусима галерија, музејима и другим институцијама. Често се примјери нестанка предмета открију приликом провођења инвентуре, поставке изложбе итд.

Исмет Мујезиновић,
„Меша Селимовић", цртеж тушем,
Међународна галерија портрета, Тузла.

Утврђен нестанак приликом пописа 2011. године и пријава поднесена МУП-у ТК. Дјело се не налази на Интерполовој листи несталих дјела.

Фердинанд Ходлер,
„Аутопортрет", уље на платну,
Умјетничка галерија БиХ, Сарајево.

Нестанак дјела је утврђен приликом инвентуре 1993. године. Пријава обновљена 2015. Налази се на списку Интерпола.

Ђоко Мазалић,
„Магдалена", уље на платну, 1930.
Дјела из приватне колекције Мулабдића су одлуком Комисије за очување националних споменика Босне и Херцеговине 5. фебруара 2014. године проглашена националним споменником (покретно добро).

Дјело је отуђено у току рата 1992.-1995.

У Босни и Херцеговини се такође врше незаконита ископавања по археолошким или потенцијалним археолошким локалитетима. Одговорна лица за таква дјела нису кажњена јер у Босни и Херцеговини не постоји организован и систематичан приступ рјешавању овог проблема. У различитим дијеловима свијета је похрањено средњовјековно покретно културно наслијеђе Босне и Херцеговине, а њихови тренутни власници су до тих предмета долазили најчешће на илегалан начин.

Ријеч је о археолошком локалитету Мали и Велики Хан, у насељу Лиштани, на којем су се, према процјенама археолога, налазили остаци праисторијског тумула, те гробље из касног Средњег вијека, с укупно 84 стећка. Илегалним ископавањем пијеска, готово у потпуности је уништен национални споменик у близини Ливна, на југозападу БиХ, а починилац још није откривен.

У Фрањевачком музеју и галерији „Горица" у Ливну оцјењују да је, нелегалним ископавањем пијеска, бесповратно уништен већи дио археолошког налазишта Мали Хан. Како се претпоставља, он је садржавао остатке праисторијског тумула, вјеројатно из бронзаног доба, те 59 средњовјековних стећака.

Превентивна заштита

Уништавањем културне баштине ми уништавамо сами себе и, оно што је најважније, свој идентитет и аутентичност.

Шта можемо учинити како бисмо заштитили културна добра:

- **Ангажовање:** грађанима приближити културну баштину, историју и заједничке вриједности, развијати образовни систем „Млади за баштину".
- **Вриједности:** презентовати културни туризам на нови начин коришћењем културне баштине.
- **Заштита:** развити квалитетне стандарде за просторе у историјском окружењу и на локацијама баштине. Борити се против незаконите трговине културним добрима и унаприједити заштиту простора на којима се налазе културна добра.
- **Иновације:** користити истраживање, иновације, науку и технологију за боље очување и презентовање баштине.

Под превентивном заштитом се подразумијевају сви поступци пописивања, инвентарисања, ажурирања, сређивања података о умјетнинама и културним добрима. Превентивна заштита подразумијева настанак документације о једном предмету или колекцији предмета, како би се повећала могућност њиховог проналаска у случају крађе. Једна од најзначајнијих ставки је стварање фотографске репродукције, ради лакше идентификације нестале умјетнине и покретног културног добра.

Иако не постоји јединствен систем заштите цјелокупне културне баштине Босне и Херцеговине, управо је Дејтонским мировним споразумом формиран државни орган „Комисија за очување националних споменика Босне и Херцеговине“ који има важну улогу у заштити покретне и непокретне културне баштине.

Веома важно је водити своју личну евиденцију умјетнина. Велики број умјетнина посједују грађани у приватном власништву, од којих неке представљају културну баштину Босне и Херцеговине.

Подаци о начину правилног фотографисања и евиденције могу се наћи на страници ЦПКУ (www.cpku.org).

Присвајање, кријумчарење, уништење или оштећење споменика културе, заштићеног објекта природе или других предмета који су од посебног културног или историјског значаја, подлијежу кривичним законима Босне и Херцеговине.

Образовање и културни туризам

Образовање и нагласак на младима и дјеци је најважнији сегмент када се говори о чуварима наше баштине у сљедећим нараштајима. Због тога је едукативна вриједност културне баштине и њен допринос одрживом привредном и социјалном развоју веома битна.

Културна баштина има веома важну улогу и у развоју привредног сектора. Нпр. за туризам се процјењује да доприноси са **415 милијарди** евра БДП-у ЕУ, а **3,4 милиона** туристичких предузећа ствара **15,2 милиона** радних мјеста, од којих су нека директно или индиректно повезана са културном баштином. **27%** европских путника наводи да је културна баштина важан чинилац приликом одабира мјеста путовања. Културна баштина може помоћи у брендирању градова и регија привлачећи при томе таленат и туризам.

Културно наслијеђе заједнички је ресурс и заједничко је добро. Попут осталих таквих добара, оно може бити осјетљиво на претјерано искориштавање и недовољно финансирање, што може довести до занемаривања, пропадања и, у неким случајевима, до заборава. Брига за нашу културну баштину је, због тога, наша заједничка одговорност.

Шта ЈА као појединац могу да урадим како бих заштитио/ла културну баштину своје земље:

1. Приликом куповине умјетнина тражити поријекло умјетнине и покретног културног добра (рачуни, уговор о купопродаји, рјешење о насљеђивању и сл.) У случају да не постоји документација о поријеклу имовине прекините поступак куповине;

2. Водити евиденцију о покретним културним добрима која појединац посједује (умјетничке слике, скулпторска дјела, накит, збирке кованица и сл.) са фотографским репродукцијама;

3. У случају проналаска предмета који подсјећају на археолошке налазе (оружје, оруђе, уломци керамике, накит и сл.), приликом извођења грађевинских радова или обраде пољопривредног земљишта, пријавити надлежном музеју или полицији;

4. Уколико на друштвеним мрежама или онлајн платформама уочите понуде за продају умјетнина и културних добара, истражити поријекло предмета продаје;

5. Пријавити надлежној полицијској служби активности које упућују на илегалне токове у трговини умјетнинама и покретним културним добрима;

6. Обратити пажњу на предмете чије је поријекло из активних ратних зона;

7. У случају сазнања о крађи умјетнина и покретних културних добара и оштећења археолошких локалитета, можете анонимно контактирати број - КРИМОЛОВЦИ 080 020 505;

8. Уколико примијетите особе са метал детекторима на потенцијалном археолошком локалитету, потребно је обавијестити надлежну полицијску службу;

9. За информације о потенцијалним украденим умјетнинама и покретним културним добрима користите базу података несталих умјетнина на www.cpku.org и/или Интерполову базу података несталих умјетнина.

6,3 % илегалне трговине умјетнинама у свијету одвија се на простору југоисточне Европе

KRIMOLOVCI
080 020 505
КРИМОЛОВЦИ

Међународне конвенције о заштити културне баштине које је потписала Босна и Херцеговина

У наставку су представљени међународни мултилатерални и билатерални уговори чија је Босна и Херцеговина потписница, на основу сукцесије или ратификовања, из области од значаја за заштиту културног наслијеђа.

- Европска конвенција о култури (Савјет Европе, Париз, 1954)
- Европска конвенција о заштити археолошког наслијеђа (Савјет Европе, Лондон, 1969)
- Конвенција о заштити архитектонског наслијеђа Европе (Савјет Европе, Гранада, 1985)
- Конвенција о заштити свјетског културног и природног наслијеђа (УНЕСКО, Париз, 1972)
- Конвенција о мјерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својине културних добара (Париз, 1970)
- Конвенција о заштити културних добара у случају оружаног сукоба (УНЕСКО, Хаг, 1954)
- Конвенција о очувању нематеријалног културног наслијеђа (УНЕСКО, Париз, 2003), Одлука о ратификацији коју је усвојило Предсједништво БиХ, Министарство иностраних послова БиХ
- Конвенција о заштити подводног културног наслијеђа (УНЕСКО, Париз, 2001)
- Конвенција о заштити и унапређењу разноликости културних израза (УНЕСКО, Париз, 2005)
- Конвенција о очувању нематеријалног културног наслијеђа (УНЕСКО, Париз, 2003)
- Европска конвенција о заштити археолошког наслијеђа, ревидирана (Савјет Европе, Валета, 1992)
- Оквирна конвенција о вриједности културног наслијеђа за друштво (Савјет Европе, Фаро, 2005)
- Бернска конвенција за заштиту књижевних и умјетничких дјела из 1886. године, ревидирана у Паризу 1971. године и допуњена 1979. године
- Споразум између Савјета министара БиХ и Владе САД о заштити и очувању одређеног културног власништва, потписан 2.7.2002. године, ратификован 21.7.2004. године (текст споразума објављен у додатку „Сл. гласника БиХ“ - Међународни споразуми, број 6/04)
- Споразум између Савјета министара БиХ и Владе СР Њемачке о сарадњи у области културе, образовања и науке (потписан 21.7.2004. године, ратификован 26.10.2005. године (текст споразума објављен у додатку „Сл. гласника БиХ“ – Међународни споразуми, број 11/05). Босна и Херцеговина је 2002. учествовала на Лондонској конференцији, на којој је потписана декларација која предвиђа јачање веза и партнерске сарадње земаља југоисточне Европе у борби против организованог криминала, као значајног фактора дестабилизације регије.
- УНИДРОИТ Конвенција о украденим и илегално извезеним културним добрима (потписана у Риму 1995. године), која представља важан инструмент у борби против кријумчарења умјетнинама, коју Босна и Херцеговина још није ратификовала.